

SƏNƏTŞÜNASLIQ VƏ MEMARLIQ

UOT:78

SƏİD RÜSTƏMOVUN UŞAQ MAHNILARINDAN MƏKTƏBLİLƏRİN MUSIQI TƏRBIYƏSİNDƏ İSTİFADƏNİN İMKAN VƏ YOLLARI

Məhərrəmov Səma Bəşir qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
Semameherremova74@mail.ru

Xülasə: Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı, ictimai xadim, professor Səid Rüstəmovun uşaq mahnıları məktəblilərin musiqi tərbiyəsində böyük rol oynayır. Rəngarəng yaradıcılığı ilə musiqi sənətimizin inkişafında misilsiz rolu olan bəstəkar müxtəlif janrlarda gözəl əsərlər yaratmış, milli folklor nümunələrini toplayaraq yaşatmışdır.

Məqalədə ümumtəhsil məktəbləri üçün “Musiqi” dərsləklərində bəstəkar S.Rüstəmovun uşaq mahnıları araşdırılır və mahnıların siyahısı cədvəl şəklində göstərilir.

Açar sözlər: bəstəkar, mahnı, məktəb, şagird, tərbiyə, mədəniyyət

Ключевые слова: композитор, песня, школа, ученик, воспитание, культура

Key words: composer, song, school, student, upbringing, culture

Rüstəmov Səid Əli oğlu 1907-ci il may ayının 12-də İrəvan şəhərində anadan olmuşdur. 1921-ci ildə o Bakıya gələrək müəllimlər seminariyasında oxuyur və eyni zamanda musiqi dərsləri ilə də məşğul olmağa başlayır, truba çalmağı öyrənir. Musiqiyə olan həvəs S.Rüstəmovu 1924-cü ildə Azərbaycan Musiqi Texnikumuna gətirir. Burada o, xalq çalğı alətləri şöbəsində məşhur tarzən Mirzə Mansur Mansurovun sinfində oxuyur, Üzeyir Hacıbəyliyə not savadını öyrənir.

1926-cı ildən müəllimlər seminariyasını bitirən S.Rüstəmov məktəbdə pedaqoji fəaliyyətə başlayır. 1928-ci ildən S.Rüstəmov Bakı musiqi məktəbində və Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında tar sinfi üzrə dərslər deyir. Ağabacı Rzayeva, Hacı Xanməmmədov, Adil Gəray kimi Azərbaycan incəsənətində görkəmli yer tutmuş sənətkarlar onun tələbələri olmuşlar.

1931-ci ildə Ü.Hacıbəyli tərəfindən ilk notlu xalq çalğı alətləri orkestrinin-yaranması respublikanın həyatında əlamətdar hadisə oldu. Orkestrə konsertmeystr və baş dirijor köməkçisi kimi dəvət alan S.Rüstəmov, dörd il sonra bu orkestrin bədii rəhbəri, baş dirijoru vəzifəsinə təyin edilir və 1979-cu ilə kimi öz yaradıcılığını bu kollektivlə qırılmaz tellərlə bağlayır. Orkestr Səid Rüstəmov üçün bir növ, yaradıcılıq laboratoriyası oldu.

S.Rüstəmov xalq musiqisi nümunələrinin toplanması və notlaşdırılması sahəsindəki fəaliyyəti ilə bütün yaradıcılığı boyu məşğul olmuşdur. Folklorşünaslıq sahəsinin dərin bilicilərindən olan bəstəkar, yüzlərlə el havalarını, mahnılarını toplamış, nota köçürmüş və nəşr etdirmişdir.

Onun 1937-ci ildə “Azərbaycanın xalq rəqsləri” (bu məcmuə 1950-ci ildə təkrar nəşr olunmuşdur), 1938-ci ildə Cabbar Qaryağdının oxumasından “50 Azərbaycan xalq mahnısı”, həmin ildə “Aşıq mahnıları” adı ilə nəşr olunmuş 4 məcmuəsi musiqi folklorşünaslığının inkişafında mühüm addım oldu.

S.Rüstəmovun musiqi təlimi və tədrisi sahəsində də böyük xidmətləri olmuşdur. O, 1931-ci ildə Azərbaycan dilində ilk “Not savadı” dərslisinin (A.Zeynallı, Ə.Həsənov,

F.Əfəndiyevlə birlikdə) və bu günə kimi öz əhəmiyyətini itirməmiş “Tar məktəbi” (1935) adlı ilk dərs vəsaitinin müəllifidir.

İkinci Cahan müharibəsi illərində S.Rüstəmov da digər Azərbaycan bəstəkarları kimi Vətənpərvərlik mövzusunda mahnılar - “Cəbhəyə”, “Şanlı ordumuz”, “Dənizçilər mahnısı”, “Sərhədçilər mahnısı”, “İrəli” mahnılarını bəstələyir. Mübariz ruhlu, gümrah musiqisi ilə seçilən bu mahnılar 416-cı diviziyanın döyüşçüləri tərəfindən sevilə-sevilə oxunurdu. S.Rüstəmov bu diviziyanın döyüşçülərindən ibarət özfəaliyyəti orkestri təşkil edərək, orkestrlə birlikdə konsert proqramları ilə çıxış edirdi.

Səid Rüstəmovun yaradıcılığında mahnı janrı əsas yer tutur. Bu janr sahəsində o, yüksək yaradıcılıq müvəffəqiyyətləri əldə etmişdir. Bu müvəffəqiyyətin əsas səbəbi Səid Rüstəmovun yaratdığı mahnıların sadə və aydın melodiyasında, xalq mahnı yaradıcılığı ilə sıx əlaqəsindədir. Azərbaycan xalq musiqisini dərinlən bilməsi onun bütün əsərlərində nəzərə cəhd olduğu kimi, mahnı yaradıcılığında da diqqəti cəlb edir. Xalq musiqisi dilində danışmasının nəticəsidir ki, Səid Rüstəmovun yaratdığı mahnılar bəzən xalq mahnıları ruhunda səslənir. O, mahnıların bir qismini dram əsərləri ilə əlaqədar olaraq yazmışdır. Dram əsərləri və musiqili komediyalarında bəstəkar mahnı janrından kənara çıxmayaraq obrazları mahnı ilə xarakterizə edir.

40-cı illərin sonu 50-ci illərin əvvəllərində S.Rüstəmov mahnı yaradıcılığı sahəsində böyük uğurlar qazanır. Məhz bu dövrdə bəstəkarın kütləvi mahnı janrında parlaq nümunələri yaranır. Mövzu rəngarəngliyi və obrazların səmimiyyəti ilə diqqəti cəlb edən bu mahnılarda vətənə məhəbbət, zəhmətkeş insanların, əmək qəhrəmanlarının parlaq, dinamik bədii obrazları təəcəssüm etdirilmişdir. “Sürəyya” (söz. Cəbbərzadənin). “Neftçi qız” (söz. A.Aslunqunun), “Həkim qız” (söz. İ.Səfərlinin), “Sumqayıt”, (söz. N.Cəfərovun), “Mən sülhə səs verirəm” (söz. H.Hüseynzadənin), “Toxucu qız” (söz.R.Rzanın) mahnıları geniş dinləyici kütləsi tərəfindən böyük rəğbətlə qəbul olunmuş, ona ümumxalq məhəbbəti qazandırmışdır.

1951-ci ildə S.Rüstəmov “Sürəyya”, “Mən sülhə səs verirəm”, “Sumqayıt” mahnılarına görə Dövlət mükafatı laureatı adına layiq görülür.

1955-ci ildə Azərbaycan Dövlət musiqi nəşriyyatı bəstəkarın “Mahnılar” məcmuəsini çap edir. Bu məcmuəyə “Nəfisi qız”, “Alagöz”, “Bənövşə”, “Sevgi mahnısı”, “Həkim qız”, “Hardasan?” mahnıları daxil edilmişdir.

S.Rüstəmov çox sayda uşaq mahnılarının da müəllifidir. Bəstəkarın Abdulla Şaiqin sözlərinə “Bənövşə”, Abbas Səhhətin sözlərinə “Cücələrim”, “Uşaq və dovşan”, Süleyman Rüstəmin sözlərinə “Vətən”, Mirvarid Dildəzinin sözlərinə “Layla”, Bəxtiyar Vahabzadənin sözlərinə “Ana məktəb”, Hüseyn Hüseynzadənin sözlərinə “Bağçamız”, “Qaranquşlar gəldilər”, “Anamı incitmirəm”, Mirmehdi Seyidzadənin sözlərinə “Saat”, “Qartopu”, “Qərənfil”, “Bulaq”, “Qızıl payız” və digər uşaq “Ana məktəb”, “Dəstə rəhbəri”, “Şaxta baba”, “Kəpənəyim”, “Qaranquşum”, “Uşaq və buz”, “Yaz günləri” “Oyuncaqlar”, “Quzum”, “Anamı incitmirəm”, “Bağçamız”, “Qaranquşlar gəldilər”, “Əziz babamız”, “Saat”, “Qartopu”, “Qərənfil” və s. uşaq mahnıları bu gün də uşaq bağçalarında, məktəblərdə sevilə-sevilə oxunur, uşaqların musiqi tərbiyəsinə, əhəmiyyətli təsir göstərir.

Bəstəkarın mahnılarına ümumtəhsil məktəbləri üçün “Musiqi” dərsliklərində verilən yeri əyani olaraq cədvəl vasitəsilə göstərək:

<i>Mahnının adı</i>	<i>Müəlliflər</i>	<i>Dərsliyin adı</i>
“Bayrağım”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Cavad Cavadlınıdır	N.Rəcəbova, Ş.Quliyeva, Z.Əliyeva. Bakı, Şərq-Qərb, 2021, 86 səh.
“Qar topu”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	
“Uçun quşlar”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	
“Bənövşə”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Abdulla Şaiqindir	
“Azərbaycan”	Not yazısı Səid Rüstəmovun, sözləri Səməd Vurğunundur	O.Rəcəbov, N.Kazımov, R.Hacızadə. Bakı, “Təhsil”, 2021, 63 səh.
“Xəzər”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	O.Rəcəbov, N.Kazımov, O.İmanova. Bakı, “Təhsil”, 2018, 64 səh.
“Qızıl payız”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	
“Göydə süzən gəmi”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	
“Qərənfil”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	
“Yaşa Azərbaycan”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Səməd Vurğunundur	O.Rəcəbov, N.Kazımov, O.İmanova. Bakı, “Aspoliqraf”, 2019, 78 səh.
“Bulaq”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	
“Gözəl Quba”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	
“Azərbaycan”	Not yazısı Səid Rüstəmovun, sözləri Səməd Vurğunundur	O.Rəcəbov, N.Kazımov, Y.Axundova O.İmanova. Bakı, “Təhsil”, 2020, 80 səh.
“Bulaq”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	
“Qızıl payız”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninidir	O.Rəcəbov, N.Kazımov, S.Nuruqızı. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2022, 95 səh.
“Sumqayıt”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Nəsib Cəfəroğlunundur	
“Vətən”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Süleyman Rüstəmindir	
“Oxu, tar”	Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mikayıl Müşfiqindir	O.Rəcəbov, N.Kazımov, R.Qasımov. Bakı, “Təhsil”, 2020, 127 səh.

Yaxşı olardı ki, musiqi dərsliklərində bəstəkarın yaradıcılığı barədə daha geniş məlumatın verilməsi nəzərdə tutulsun.

Ədəbiyyat

1. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, "Aqiloğlu", 2010, 160 s.
2. Rəcəbova N., Quliyeva Ş., Əliyeva Z. Ümumtəhsil məktəblərini 1-ci sinfi üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Şərq-Qərb", 2021, 80 s.
3. Rəcəbov O., Kazımov N., Hacızadə R. Ümumi təhsil müəssisələrinin 2-ci sinfləri üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Təhsil", 2021, 63 s.
4. Rəcəbov O., Kazımov N., İmanova O. Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Təhsil", 2018, 63 s.
5. Rəcəbov O., Kazımov N., İmanova O. Ümumtəhsil məktəblərinin 4-cü sinfi üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Aspoliqraf", 2019, 71 s.
6. Rəcəbov O., Kazımov N., Axundova Y., Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sinfi üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Təhsil", 2020, 79 s.
7. Rəcəbov O., Kazımov N., Axundova Y., Hüseynova L. Ümumi təhsil müəssisələrinin 6-cı sinfləri üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Təhsil", 2021, 95 s.
8. Rəcəbov O., Kazımov N., Nuruqızı S. Ümumi təhsil müəssisələrinin 7-ci sinfləri üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Şərq-Qərb", 2022, 95 s.
9. Rəcəbov O., Kazımov N., Babayeva A. Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Aspoliqraf", 2019, 96 s.
10. Rəcəbov O., Kazımov N., Qasımov R. Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinfi üçün "Musiqi" fənni üzrə dərslik. Bakı, "Təhsil", 2020, 127 s.
11. Rəcəbov O. Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası. Bakı, 2010, 131 s.

**ПУТИ И ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПЕСЕН САИДА РУСТАМОВА
В МУЗЫКАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ ШКОЛЬНИКОВ****Маггеррамова Сяма Башир кызы****Резюме**

Детские песни народного артиста Азербайджанской Республики, лауреата Государственной премии, общественного деятеля, профессора Саида Рустамова играют большую роль в музыкальном воспитании школьников. Композитор, сыгравший своим красочным творчеством неоценимую роль в развитии нашего музыкального искусства, создал прекрасные произведения в различных жанрах и собрал образцы национального фольклора.

В статье рассматриваются детские песни композитора С.Рустамова в учебниках «Музыка» для общеобразовательных школ и приводится список песен в виде таблицы.

**POSSIBILITIES AND WAYS OF USING SAID RUSTAMOV'S CHILDREN'S SONGS
IN THE MUSIC EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN**

Meherremova Sema Bashir

Summary

Children's songs of the People's Artist of the Republic of Azerbaijan, laureate of the State Prize, public figure, professor Said Rustamov play a major role in the musical education of schoolchildren. The composer, who played an unparalleled role in the development of our musical art with his colorful creativity, created beautiful works in various genres, collected and preserved examples of national folklore.

The article examines the children's songs of the composer S. Rustamov in the "Music" textbooks for secondary schools and presents the list of songs in the form of a table

Rəyçi:baş müəllim Nəbiyeva L.

GDU-nun "Musiqi fənləri" kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasın 5 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 31 oktyabr 2024-cü il